

Законопроекти 1656 та 1497 – ключові відмінності в підходах до реформи судової системи

<p>Проект Закону про забезпечення права на справедливий суд № 1656 (Підготовлено Адміністрацією Президента)</p>	<p>Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" щодо удосконалення засад організації та функціонування судової влади відповідно до європейських стандартів № 1497 (Підготовлено експертами РПР разом з Міністерством юстиції, представниками коаліційної більшості Парламенту та міжнародними експертами)</p>
<p>Президент України утворює, реорганізовує і ліквідує суди (ст. 19). <i>Питання ліквідації судів не входить до повноважень Президента відповідно до Конституції.</i></p>	<p>Президент України лише утворює і реорганізовує суди загальної юрисдикції (ст. 19), <i>що відповідає ст. 106 Конституції.</i></p>
<p>Президент має повноваження переводити суддів до суду того ж рівня, нижчого рівня, а Верховна Рада – також до всіх судів вищого рівня (ст. 75 і 82). <i>Такі норми всупереч Конституції містять приховані можливості для Президента України та Парламенту впливати на формування складу окремих судів та забезпечувати лояльність до себе окремих суддів.</i></p>	<p>Рада суддів України за поданням кваліфікаційної комісії суддів, за результатами конкурсу на заміщення вакантної посади переводить та підвищує суддів (ст. 72 і 79). Як Президент, так і Верховна Рада усуваються від процесу переведення, підвищення суддів. <i>Таким чином, на рівні закону виключається вплив на суддів та можливість політично-вмотивованих рішень.</i></p>
<p>Президент України підписує посвідчення суддям, призначеним на посаду вперше, головам судів, заступникам голів судів, хоч до призначення останніх не має жодного стосунку (ст. 51). <i>Це демонструє неоднакове ставлення до суддів та може містити прихований вплив на голів і заступників з боку Президента України.</i></p>	<p>Голова Ради суддів України підписує посвідчення усім суддям та головам судів, їх заступникам (ст. 49).</p>
<p>Президент особисто приймає присягу у суддів (ст. 56). <i>(Вже майже рік понад 300 суддів все ще не приведені до присяги (через брак часу Президента), через що не здійснюють правосуддя, але отримують зарплату. А це мільйони гривень!);</i></p>	<p>Прибирається обов'язкова участь Президента у приведенні суддів до присяги.</p>
<p>Законопроект зберігає корумповані господарські суди, водночас передбачає можливість віддалення від людей апеляційних судів з розгляду цивільних і кримінальних справ через ліквідацію Президентом частини з цих судів.</p>	<p>Законопроект запроваджує поступову ліквідацію системи господарських судів.</p>
<p>Виписано дві процедури дисциплінарного провадження у Вищій кваліфікаційній комісії суддів та Вищій раді юстиції. <i>Зокрема, не визначаються строки дисциплінарного провадження, а значить справи можуть тягтися роками. Законопроект оперує терміном: "суддя, що вчинив дії, що порочать звання судді" що є нечіткою підставою для звільнення судді і може використовуватися як фактор впливу на суддю.</i></p>	<p>Процедура дисциплінарного провадження у дисциплінарній комісії і Вищій раді юстиції є єдиною і виписана дуже детально, встановлено чіткі строки для прийняття рішення в дисциплінарній справі, <i>що зводить до мінімуму можливість тиску на суддю.</i></p>
<p>Залишається діяти Вища кваліфікаційна комісія</p>	<p>Замість Вищої кваліфікаційної комісії утворюється</p>

<p>суддів (ВККС), а перелік її повноважень розширюється, <i>а кількість членів збільшується, а отже, й видатки на неї зростають.</i></p>	<p>Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія суддів (КДКС) за зразком аналогічних органів в системі прокуратури і адвокатури. Її структура є відмінною від ВККС за діючою редакцією закону «Про судоустрій і статус суддів». Робочими органами КДКС є комісії з попереднього вивчення скарг, дисциплінарні та кваліфікаційна комісії. <i>Така структура дозволить зробити роботу Комісії більш ефективною без збільшення її складу.</i> Повноваження КДКС стосуються переважно добору кандидатів на посаду судді, їхньої спеціальної підготовки і здійснення дисциплінарного провадження щодо судді.</p>
<p>ВККС у складі 14 членів формується з'їздом суддів України (8 суддів, обраних безстроково або суддів у відставці), з'їздом представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ (2 особи), з'їздом адвокатів України (2 особи), Уповноваженим ВР з прав людини (1 особа, яка не є суддею), Головою Державної судової адміністрації (1 особа, яка не є суддею). <i>Щодо з'їзду адвокатів та з'їзду представників юридичних навчальних закладів, - не конкретизовано з числа кого вони мають обрати своїх представників у ВККС. Це означає, що представником від з'їзду адвокатів може бути також прокурор чи суддя. Виникає можливість знову створювати закриті середовища.</i></p>	<p>КДКС у складі 11 членів формується з'їздом суддів України (6 діючих суддів або суддів у відставці), з'їздом представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ (2 особи з числа науковців), з'їздом адвокатів України (1 особа з числа адвокатів), Уповноваженим ВР з прав людини (2 особи з числа представників громадських об'єднань). <i>Чітко визначено, що від з'їзду адвокатів має бути обраний адвокат і так само від з'їзду представників юридичних навчальних закладів – науковець. Новинкою є можливість представникам громадськості бути членами КДКС і впливати таким чином на якість формування суддівського корпусу.</i></p>
<p>Встановлюються кваліфікаційні класи для суддів, від 1 до 5, що створює градацію суддів за відчутності чітких критеріїв такої градації, визначених законом. <i>Запровадження кваліфікаційних класів для суддів може мати наслідком їх використання для впливу на нелояльних суддів, як це було до їх ліквідації.</i></p>	<p>Такі норми відсутні.</p>
<p>Органами суддівського самоврядування є збори суддів, <i>конференції суддів відповідної спеціалізації</i>, Рада суддів України та з'їзд суддів України.</p>	<p>Органами суддівського самоврядування є збори суддів, Рада суддів України та З'їзд суддів України. <i>Таким чином, прибираються «прокладки» у вигляді конференцій суддів і рад суддів, які не тільки не є потрібними, а й використовуються сьогодні як засіб маніпулювання питаннями, віднесеними сфери суддівського самоврядування. Спрощення системи суддівського самоврядування є вимогою Венеціанської комісії з метою посилення органів суддівського самоврядування.</i></p>
<p>Процедуру формування з'їзду суддів залишається такою, як діє зараз: делегати від місцевих судів на конференції суддів загальних і спеціалізованих судів проходять кастинг в апеляційних судах; а делегати на з'їзд суддів визначаються «зверху» - конференціями суддів загальних і спеціалізованих судів у Києві. <i>Ця процедура призводить до висування «своїх» визначених кандидатів.</i></p>	<p>Процедура формування складу учасників з'їзду суддів передбачається "знизу" (кожен суд безпосередньо делегує своїх представників).</p>
<p>Рада суддів України, як і сьогодні, наділена</p>	<p>Вичерпно врегульовує порядок розподілу справ</p>

повноваженням визначати порядок розподілу справ. Сьогодні це призвело до встановлення багатьох винятків з автоматизованого розподілу, що дозволяє головам судів перерозподіляти справи на «потрібного» суддю.	(автоматизований розподіл).
Члени Вищої ради юстиції обираються за тією ж схемою, що діє сьогодні (і не відповідає вимогам Європейського суду з прав людини, щодо того, що в неї мають входити більшість суддів, обраних суддями). Це дозволяє кожному звільненому судді оскаржувати своє звільнення в Європейському суді з прав людини на підставах того, що Вища рада юстиції, яка його звільнила, не є легітимною.	Кандидатури суддів у Вищу раду юстиції погоджуються з Радою суддів (чим дотримується вимога Європейського суду з прав людини, щодо того, що у Вищу раду юстиції мають входити більшість суддів, обраних суддями). Це посилює гарантії незалежності суддів і спроможність суддівського самоврядування. Крім цього, це означає, що звільнені судді не зможуть ставити під сумнів її легітимність, посиляючись на рішення Європейського суду з прав людини, аби поновитися на посаді.
Суди і далі зберігатимуть можливість повертати заяви громадянам через непідсудність чи неналежність до юрисдикції суду	Запроваджується механізм, який не дає суду можливості повернути заяву через непідсудність чи неналежність до юрисдикції суду – тепер суд, який отримав заяву, повинен сам визначити належний суд і передати йому заяву
Відсутні механізми електронного судочинства.	Законопроект впроваджує механізми електронного судочинства, зокрема замість паперових листів можна отримувати і подавати процесуальні документи в електронному вигляді. <i>Такий механізм робить комунікацію з судом зручнішою для людей та економнішою для держави.</i>
Очищення суддівського корпусу запропоновано провести шляхом кваліфікаційної атестації без чітко визначених критеріїв. Якщо суддя не пройде цю атестацію, то його можуть звільнити на підставі порушення присяги. <i>Оскільки процедура і критерії отримання кваліфікаційного класу є нечіткими, це створює загрозу прийняття політично вмотивованих рішень стосовно суддів. Більше того, запровадження процедури звільнення судді за наслідками атестації потребує внесення змін до Конституції. Без внесення таких змін є великий ризик того, що звільнені судді зможуть поновитися на своїх посадах, оскарживши процедуру звільнення в Європейському суді з прав людини. Отже, запропонована процедура атестації посилює залежність судів від свавілля певних посадових осіб і не гарантує очищення суддівського корпусу та створює загрозу поновлення звільнених суддів.</i>	<i>Законопроект створює передумови для якісного очищення суддівського корпусу через дієві механізми притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. Для якісного очищення суддівського корпусу потрібно внести зміни до Конституції, які гарантуватимуть незворотність цього процесу. Експерти РПР вже напрацювали відповідний законопроект.</i>